

انتشار چاپ چهارم کتاب تشکیل دولت ملی در ایران

ابراهیم) که به گونه موروثی مرشدی طریقت را بر عهده داشتند، جمع فراوان مریدان این طریقه صوفیانه، تشکیلات طریقت و بقعه شیخ صفی در اردبیل. نویسنده در فصل دوم و سوم که «ابتدای حکومت روحانی صفویه» نام گرفته فرایند تبدیل طریقت درویشی شیوخ صفویه به حکومتی دنیوی توسط شیخ جنید و تلاش‌های نظامی وی برای کسب موقعیت سیاسی و حکومتی و نقش او در بنیان‌گیری حکومت صفوی را بررسی و تشریح نموده است. این فصل از مطالب زیر تشکیل شده است: «شیخ جنید پیر طریقت»، «شیخ جنید در آناتولی»، «شیخ جنید در قره‌مان»، «شیخ جنید در سوریه»، «وقایع دوران اقامت در طرابزون»، فعل سوم کتاب به بررسی روابط شیخ جنید با آوزون حسن (مقتدرترین پادشاه حکومت آق‌قویونلو) و نقش تعیین‌کننده این روابط در موفقیت جنید در تثبیت موقعیت سیاسی طریقت صفوی و جانشینان آینده جنید اختصاص دارد که با این مباحث پی‌گیری می‌شود: «اوایل کار آق‌قویونلو»، «نخستین پیروزی‌های آوزون حسن»، «آوزون حسن فرمانروای آق‌قویونلو»، «جنید در آمد»، «کالیوآنس و آوزون حسن»، «اصول سیاست مغرب زمین» و «مرگ جنید».

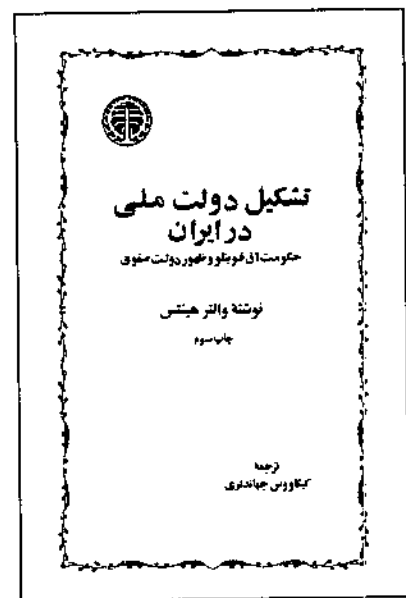
در فصل چهارم صرفاً از دولت آق‌قویونلو و اقدامات آوزون حسن سخن به میان آمده است. عنوان این فصل «پیشرفت سیاست متکی به قدرت آق‌قویونلو در دوره آوزون حسن» بوده و مهمترین مباحث آن به شرح زیر است: «برجای خود نشان دادن گردنکشان کرد»، «لشکرکشی‌های آوزون حسن به گرجستان»، «روابط آوزون حسن با ممالیک»، «بکسره کردن کار قره‌قویونلو»، «پیروزی آوزون حسن بر جهانشاه»، «لشکرکشی ابوسعید برای جنگ با آوزون حسن»، «آوزون حسن در ذره قدرت خود»، «روابط نافرجام ایران و غرب»، «سوخ جنبه‌های ایرانی در ارکان دولت آق‌قویونلو»، «مرگ آوزون حسن و موضوع جانشینی، شخصیت آوزون حسن». پس از شیخ جنید، فرزندش شیخ حیدر به جانشینی او در ریاست طریقت صفوی می‌نشیند و تکاپوهای سیاسی و نظامی پدر را در کسب حکومت و قدرت سیاسی پی‌می‌گیرد و به نوبه خود در تبدیل قدرت دینی طریقت صفوی به حکومت دنیوی گامهای مؤثر بر می‌دارد. موضوع فصل پنجم نیز «حکومت دینی صفوی در دوره شیخ حیدر» است که مباحث زیر را در بر می‌گیرد: «ورود حیدر به اردبیل»، «ازدواج حیدر با شاهزاده خانم مارتا»، «تدارکات حیدر»، «برقراری اصول تشکیلاتی در کار مجامع طریقتی»، «تشکیلات قزلباش‌ها»، «نخستین اقدامات حیدر»، «طغیان حیدر»، «دخالت سلطان یعقوب» و «مرگ حیدر».

نویسنده در فصل ششم با عنوان «آخرین سال‌های حکومت دینی اردبیل» رویدادهای پس از مرگ شیخ حیدر را تا تأسیس حکومت شیعه صفوی توسط شاه اسماعیل در سن سیزده سالگی با این مطالب پی‌می‌گیرد: «مرگ سلطان یعقوب»، «نگاهی به دوران سلطنت یعقوب»، «تابسامانی کار سلطنت پس از مرگ یعقوب»، «شیخ سلطان علی از اصطخر خارج می‌شود»،

نویسنده در اثر حاضر به کاوش دوره‌ای از تاریخ ایران از زمان شیخ صفی‌الدین تا سال جلوس شاه اسماعیل - که شامل سرگذشت اجداد شاه اسماعیل و حکومت ترکمانان قره‌قویونلو و آق‌قویونلو می‌شود - پرداخته و به ویژه - فعالیت‌های مؤثر و تعیین‌کننده جد شاه اسماعیل - جنید - و پسرش حیدر را در فراهم کردن شرایط مساعد و زمینه‌های تأسیس حکومت صفویه و بازکردن راهی که پس از فراز و نشیب‌های بسیار به برتخت نشستن شاه اسماعیل منتهی شد، تشریح و ارزیابی و تحلیل نموده است و خود در مقدمه پیرامون موضوع کتاب می‌نویسد: «وضعیتی که شاه اسماعیل اول به هنگام تأسیس دولت خود وارث آن بود و در عین حال مقدمات ایجاد دولت متحد ملی ایران پس از نه قرن سلطه بیگانگان یعنی حکومت عرب‌ها، سلجوقیان، مغول‌ها، تاتارها و ترکمن‌ها به شمار می‌رود موضوعی است که در این تحقیق مورد بحث و فحص قرار گرفته است. وقایع تاریخی مورد بحث، نیمه دوم قرن پانزدهم (= قرن نهم هجری قمری) را در بر گرفته و از نظر تنوع و جلوه‌های گوناگون با رستاخیزی که فعلاً در مغرب زمین جریان دارد قابل قیاس است.

استاد فقید عباس زریاب خونی در پیشگفتاری که بر کتاب نگاشته درباره اهمیت کتاب می‌نویسد: «به هر حال ما تاکنون چنین کتابی با این اطلاعات شگرف از دوران صفوی پیش از شاه اسماعیل نداشتیم. روابط جنید با طرابزون و سلطان عثمانی و قبایل ترکمن آناتولی، روابط آوزون حسن با سلاطین عثمانی و مصر و امپراطوران طرابزون و جنگ آوزون حسن با سلطان محمد فاتح و شکست او، بر مورخان ایران چندان معلوم نبوده است».

مباحث کتاب در هشت فصل به شرح زیر سامان یافته است: فصل اول با عنوان «مختصری از تاریخ طریقت صفوی، متضمن مباحثی است درباره پیران طریقت (شیخ صفی، صدرالدین موسی، خواجه علی، شیخ

- تشکیل دولت ملی در ایران، حکومت آق‌قویونلو و ظهور دولت صفوی
- تالیف: والتر هینتس
- ترجمه: کیکاووس جهانداری
- ناشر: خوارزمی، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۷۷

تشکیل دولت ملی در ایران یکی از پژوهش‌های محققانه در مورد زمینه‌ها و علل شکل‌گیری و ظهور سلسله صفویه است که توسط والتر هینتس تالیف و برای نخستین بار در سال ۱۹۳۶ م. در برلین به چاپ رسیده و ترجمه آن توسط کیکاووس جهانداری برای نخستین بار در سال ۱۳۴۶ منتشر شده و اینک به چاپ چهارم رسیده است.